

Інститут люстрації: мета та види

Хлабистова К.В., аспірантка Київського університету туризму, економіки та права.

Науковий керівник: професор кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін НАВС, доктор юридичних наук, професор **Камінська Н.В.**

Закон України «Про очищення влади» передбачає два види люстраційних заходів: судову та законодавчу (автоматичну) заборону особам, що відповідають встановленим законам критеріям, обіймати посади в органах державної влади чи органах місцевого самоврядування.

Мета вказаних заходів полягає у недопущенні до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади Президентом України Віктором Януковичем, підрив основ національної безпеки і оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини.

З телеологічної точки зору обраний українським законодавцем підхід до розуміння люстрації в цілому є вузьким, оскільки те очищення влади, якого справедливо вимагає українське суспільство, навряд чи може обмежитися лише заборонаю обіймати певні посади.

У цьому контексті, актуальності набувають погляди Монтеस्क'є: «...закони повинні знаходитися у такому тісному взаємозв'язку з властивостями народу, для якого вони встановлені, що тільки у виняткових рідких випадках закони одного народу можуть стати придатними й для іншого народу. Треба, щоб закони відповідали також природі вже наявного уряду, чи того, що буде створений, адже устрій уряду – це завдання політичних законів, а підтримка його існування, – це завдання громадянських законів».

На наш погляд, люстрацію в Україні слід розглядати як процес застосування сукупності закріплених в законодавстві способів та засобів, що спрямований на запобігання та протидію деструкції державної влади.

Слово «деструкція» (лат. destructio) означає порушення або руйнування нормальної структури. У державознавстві під деструктивними можна розуміти такі явища і процеси, які підривають і руйнують основи існуючої структури державних інститутів, зв'язків і відносин, призводять до порушення функцій діючих державних органів і соціальних норм (норм права, моралі, соціальної справедливості, навіть правил економічної діяльності, та ін.).

Деструкція державної влади явище комплексне, руйнування системи відбувається у різноманітний спосіб і одночасно в усіх гілках влади. Аналіз проявів деструктивних явищ у різних сферах державної влади, дозволяє умовно поділити їх на дві групи:

- кадрова деструкція, яка зумовлена невідповідністю закону як самих представників влади (державні службовці, судді, законодавці) так і їх діяльності в процесі реалізації наданих їм повноважень.

- наслідки деструктивної діяльності представників влади (дії, рішення, законодавство), які мають похідний характер, оскільки є наслідком порушень представниками влади Конституції та законів України.

Наприклад, якщо розглядати деструктивні прояви у парламентаризмі, то кадрова деструкція може виявлятися у порушенні вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, недодержанні вимоги особистого голосування тощо. Наслідком порушень законодавцями Конституції та законів України у процесі законотворчості, є деструктивне законодавство, яке також підлягає люстрації.

В межах запропонованої концепції люстрації, можна виділити наступні критерії класифікації її видів:

I. За сферою застосування: люстрація законодавчої влади, що включає і політичну сферу; люстрація виконавчої влади; люстрація судової влади;

II. За кількістю об'єктів люстрації: індивідуальна (відзив депутата чи імпічмент президента); колективна (відставка уряду);

III. За темпоральним критерієм: початкова (посадові вимоги до кандидата на посаду судді); поточна (притягнення до відповідальності); спеціальна, яка вводиться спеціальним законом і розрахована на конкретне коло осіб та має часові межі.

IV. За метою: люстрація спрямована на запобігання деструкції державної влади; люстрація спрямована на протидію деструкції державної влади;

V. За формою реалізації: юридична відповідальність; посадові вимоги та обмеження; перевірки; звіти; експертизи тощо.

Наведена класифікація видів люстрації свідчить і про різноманітність люстраційних заходів, серед яких є і антикорупційні. Запропонована модель люстрації, за своєю метою та формою, має багато спільного з процесом боротьби з корупцією. Проте, це різні процеси. Люстрація є більш широким, оскільки очищення влади передбачає не лише викорінювання корупції, а і боротьбу з некомпетентністю та роботу з реформування певної системи. Таким чином, боротьба з корупцією є одним з напрямів, хоча і головним, у процесі очищення влади, тобто люстрація та боротьба з корупцією співвідносяться як ціле та окрема його частина.